

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЗДРАВЕТО И БЕЗОПАСНОСТТА ПРИ РАБОТА

Проф. д-р инж. Радостин Долчинков
Бургаски свободен университет

Резюме: Трудовото законодателство в страната задължава организациите да осигурят определени условия на труд, за да гарантират здравето и безопасността на хората. Този процес може да се управлява най-добре чрез създаване и прилагане на система за управление на здравето и безопасността при работа.

Ключови думи: Системи за управление, безопасност и здраве на работниците и служителите.

OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY MANAGEMENT SYSTEM

Prof. Dr. Eng. Radostin Dolchinkov
Burgas Free University

Abstract: Labor legislation in the country obliges organizations to provide certain working conditions to ensure the health and safety of people. This process can best be managed by creating and implementing an occupational health and safety management system.

Keywords: Management systems, safety and health of workers and employees.

Системата представлява съвкупност от компоненти, които функционират като едно цяло, за да се постигне предварително определена цел.

Система за управление представлява система, позволяваща да се създават политика и цели и тези цели да се постигат.

Система за управление на ЗБР е система за управление, позволяваща да се ръководи и контролира дадена организация по отношение на здравето и безопасността на работещите.

Системата за управление, базирана на ISO стандарт на една организация определя такова управление, с което се гарантира на клиентите едно постоянно качество/безопасност/сигурност на предлагания продукт/услуга, независимо от количеството и срока за изпълнение, както и съответствие с приложимите нормативни изисквания. Също така системата за управление стимулира непрекъснатото повишаване на удовлетворението на клиента.

Стандартите и стандартизационните документи се разработват от експерти, участващи в Технически комитети към Българския институт по стандартизация. В Техническите комитети участват представители на държавната администрация, на научни среди, на учебни заведения, на бизнеса и др. Стандартите са документи, разработени на основата на резултати от науката, технологиите и производствения опит.

Те са общопризнати правила и норми и включват технически спецификации, процедури за производство, методи за изпитване и оценяване на съответствието.

Трудовото законодателство в страната задължава организациите да осигуряват определени условия на работа за гарантиране на здравето и безопасността на хората. Този процес най-добре може да бъде управляван чрез създаване и внедряване на система за управление на здравето и безопасността при работа /СУЗБР/.

Ефективен инструмент за управление на здравето и безопасността при работа е стандарт БДС EN ISO 45001:2018. Той е приложим за всяка организация, която желае да се премахнат или сведат до минимум рисковете за работниците и служителите и всички заинтересовани страни, които биха могли да бъдат изложени на риск при изпълнение на служебните си задължения.

СУЗБР съгласно ISO 45001 работи по подобен начин, както общия качествен модел на управление, следвайки цикъла на Деминг „Планирай-Направи-Провери-Действай“ /Plan – Do – Check – Act PDCA/.

В етап планиране се включва идентифициране на законовите и други изисквания и определяне на конкретни цели и програми.

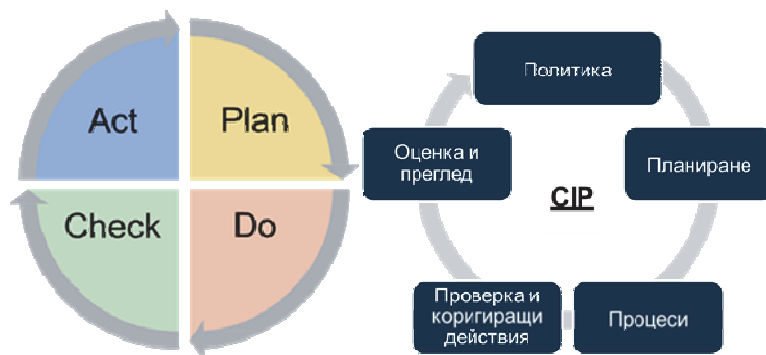
В етап изпълнение влизат документирани на СУЗБР; определяне на роли и отговорности на персонала; определяне на компетенции и обучение; обмен на информация; готовност за реагиране при извънредни ситуации.

В етап проверка е анализиране на несъответствия и коригиращи действия; оценка на съответствието с приложимите нормативни изисквания; мониторинг на изпълнението.

В етап действие е анализиране на резултатите; допълнителни обучения, преглед от ръководството.

ЦИКЪЛ НА ДЕМИНГ

Международните стандарти ISO използват процесният подход и мисленето, основано на риска. Процесният подход позволява на организацията да планира своите процеси и тяхното взаимодействие. Той се илюстрира чрез цикълът на Деминг – PDCA – Plan-Do-Check-Act.

Фиг. 1. Цикъл на Деминг

Уилям Едуардс Деминг е роден на 18 октомври 1900 г. в САЩ. Умира на 93 годишна възраст.

Фиг. 2. Уилям Едуардс Деминг

Деминг е всепризнатият баща на контрола на качеството в следвоенна Япония, американски учен – статистик. Той посещава Япония за първи път през 1950 година за изнасяне на доклад по използване на статистическите методи за контрол на качеството.

Благодарение на Деминг, най-напред японската индустрия, а след това и много фирми от САЩ и останалия свят подобряват конкурентноспособността и резултатите си.

Частта от теорията на управлението, която се занимава с непрекъснатото усъвършенстване носи името „Цикъл на Деминг“.

Процесът е представен с кръг, което илюстрира неговия продължителен характер. Цикълът има четири основни стъпки – планиране-изпълнение-проверка-действае.

Първата стъпка е планиране – политика и планиране. Тя включва:

- Изучаване на процеса;
- Документиране на процеса;
- Събиране на данни за процеса и анализирането им;
- Разработване на план за подобрене.

Втората стъпка е изпълнение – изпълнение и действие. Тя включва:

- Изпълнение на плана за подобрене;
- Документиране на всички промени;
- Събиране на данни.

Третата стъпка е проверка – преглед и коригиращи действия. Тя включва:

- Оценка на събраните данни;
- Сравняването им с предварително поставените цели.

Четвъртата стъпка е действие – предприемане на действия за подобряване на резултатността. Ако резултатите са успешни се стартира процеса. Ако не са успешни се преразглежда плана и се повтаря процеса.

Мисленето, основано на риска е от съществено значение за постигане на ефикасна интегрирана система за управление. Организацията трябва да планира и прилага действия за овладяване на рисковете и възможностите.

1. Структурата на стандарт БДС EN ISO 45001:2018 [1] включва следните клаузи:

2. Обект и област на приложение;
3. Нормативни позовавания;
4. Термини и определения;
5. Контекст на организацията;
6. Лидерство и участие на работниците
7. Планиране;
8. Поддържане;
9. Дейности;
10. Оценяване на резултатността;
11. Подобряване [2].

ISO 45001:2018 засяга следните ключови области:

- Идентификация на опасностите и оценка на риска;
- Правни и други изисквания;
- Цели и програми за безопасност и здраве;
- Ресурси, роли и отговорности;
- Компетентност, обучение и информираност;
- Комуникация, участие и консултация;
- Оперативен контрол;
- Подготвеност и реакция при аварийни ситуации;
- Измерване на производителност, следене и подобряване.

Създаването на СУЗБР и нейното сертифициране по стандарта БДС EN ISO 45001 преминава през няколко основни етапа:

- Разработване на СУЗБР;
- Утвърждаване от ръководството;
- Внедряване на СУЗБР;
- Провеждане на вътрешен одит;
- Преглед от ръководството;
- Сертифициране от външна организация;
- Поддържане на системата;
- Непрекъснато подобряване.

За да се изгради ефективна СУЗБР е важно в организацията да се разработят и приемат политика и цели по отношение на здравето и безопасността при работа. Политиката дава рамката за определяне и за преглед на целите. Тя трябва да бъде документирана, внедрена, поддържана, разгласена и прегледана периодично за адекватност. Целите по отношение на здравето и безопасността при работа трябва да бъдат свързани с политиката и с ангажиментите за непрекъснато подобряване и техните резултати трябва да бъдат измерими.

За внедряване и ефективно действие на СУЗБР важна е ролята на висшето ръководство. Чрез своето лидерство и своите действия то може да създаде условия, в които персоналът изцяло се приобщава за да функционира СУЗБР ефикасно.

Преди сертифициране от външен орган трябва да се проведе вътрешен одит и преглед от ръководството. Стандартът изисква определени входни и изходни елементи при прегледа на ръководството.

ПРИМЕРНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЗДРАВЕТО И БЕЗОПАСНОСТТА ПРИ РАБОТА В „КАОЛИН” ЕАД

Каолин ЕАД е създал, прилага, поддържа и постоянно подобрява системата за управление на здравето и безопасността при работа, включително необходимите процеси и тяхното взаимодействие в съответствие с ISO 45001:2018.

Системата за управление на здравето и безопасността при работа на дружеството включва механизми за обратна връзка, предназначени да стимулират непрекъснатото подобряване на условията при работа и оперативната дейност за отстраняване или намаляване до минимум рисковете за персонала и за другите заинтересовани страни, при постоянно спазване на приложимите нормативни актове.

Разработването, внедряването и функционирането на Системата за управление на здраве и безопасност при работа има за задача да се постигнат следните цели:

- определяне на подходяща политика за здраве и безопасност при работа;
- постигане съответствие с изискванията за условия на труд от приложимите нормативни актове и „други” изисквания за здраве и безопасност при работа, които дружеството е приело;
- предотвратяване, отстраняване или намаляване до приемлими граници на рисковете за персонала и други заинтересовани страни, които биха могли да са изложени на рискове за здравето и безопасността, свързани с дейността;
- постигане добра резултатност спрямо овладяването на рисковете, чрез изпълнение на приетите мерки, политиката на дружеството и реализиране на целите по ЗБР;
- определяне на приоритетите и поставяне на разумни, постижими и икономически надеждни цели и задачи по осигуряване на условия за здраве и безопасност при работа като елемент от Бизнес плана и инвестиционните програми на дружеството;
- полагане на усилия за непрекъснато подобряване на Системата за управление на здраве и безопасност при работа, управленската практика по осигуряване на здраве и безопасност при работа (ЗБР), чрез извършване на системни проверки, прилагане на коригиращи действия и отчитане на променящите се обстоятелства.

В Дружеството е разработена и документирана СУЗБР в съответствие с изискванията на стандарт ISO 45001:2018. СУЗБР е внедрена и са създадени механизми за нейното поддържане, непрекъснато подобряване и ефикасност.

Управлението на здравето и безопасността при работа в Дружеството е специфична дейност и представлява съвкупност от политика, цели по здраве и безопасност при работа, отговорности на длъжностните лица, планиране, управление на дейностите, свързани с идентифицираните опасности, системно наблюдение и измерване.

Ръководството на Каолин ЕАД е разработило своята политика по управление на ЗБР, като рамка за установяване и преразглеждане на целите и управление на Дружеството.

При разработването на политиката Ръководството е съобщило, че тази политика:

- включва ангажимент за осигуряване на здравословни и безопасни условия за работа за предотвратяване на свързани с работата наранявания и заболявания и е подходяща за целта, големината и контекста на организацията и за специфичния характер на нейните рискове за ЗБР и възможности за ЗБР;
- осигурява рамка за определяне на цели по ЗБР;
- включва ангажимент за изпълнение на законите изисквания и други изисквания;
- включва ангажимент за премахване на опасностите и намаляване на рисковете за ЗБР;
- включва задължение за постоянно подобряване на СУЗБР;
- включва ангажимент за консултиране и участие на работниците и на представителите на работниците, когато има такива.

Политиката на Ръководството е документирана и обявена. Тя се ревизира и оценява най-малко веднъж годишно при провеждане на прегледа от Ръководството, за да се гарантира нейната адекватност и съответствие с целите на Каолин ЕАД.

Политиката на Ръководството се оповестява пред служителите под форма на плакат. С публикуването ѝ на интернет страницата на Дружеството е осигурена достъпност на политиката и до съответните заинтересовани страни.

Политиката по ЗБР е:

- на разположение като документирана информация;
- съобщена, разбрана и прилагана в дружеството;
- на разположение на заинтересованите страни, както е подходящо;
- приложима и подходяща.

Ръководството на Каолин ЕАД поставя здравето и безопасността при работа сред основните си приоритети в отговор на глобалната тенденция на съвременното общество към постигане на устойчиво развитие.

„Каолин” ЕАД е компания с водеща позиция в сектора на индустриалните минерали в Югоизточна Европа. Целта е създаване на активи и стойност за служителите и акционерите, като същевременно се допринася за просперитета на местните общности в регионите, в които се извършва дейност. Основният предмет на дейност е изследване, развитие, добив, преработка и производство на индустриални минерали – каолин, кварцов пясък, доломит, фелдшпат, варовик и др. Компанията е ключов доставчик на иновационни решения, които намират приложение в керамичната, стъklarската, хартиената, строителната, леярската, химическата и фуражната индустрии.

Висшето ръководство декларира, че „Политиката по здраве и безопасност при работа” е в рамките на определения обхват на Системата за управление на здравето и безопасността при работа и е подходяща за предмета на дейност, за естеството и големината на рисковете, свързани със здравето и безопасността при работа.

Ефективното управление и поддържането на здравословна и безопасна работна среда е изключително важен елемент на стратегията за корпоративна социална отговорност.

Освен политика по управление на ЗБР, изискване на стандарт ISO 45001 е всяка организация да определи своя контекст – външни и вътрешни обстоятелства, които са от значение за нейната цел и които влияят на способността ѝ да постига предвидения резултат от Системата за управление на ЗБР.

Ръководството на Каолин ЕАД е определило външните и вътрешни обстоятелства, които са от значение за крайната цел и стратегическа насоченост, и които влияят на способността на дружеството да постига желания резултат. В Каолин ЕАД се наблюдава и проверява информацията, свързана с тези вътрешни и външни обстоятелства.

Разбирането на външният контекст е чрез отчитане на обстоятелствата, произтичащи от юридически, технологични, конкурентни, пазарни, културни, социални и икономически условия, независимо от това дали са международни, национални, регионални или местни.

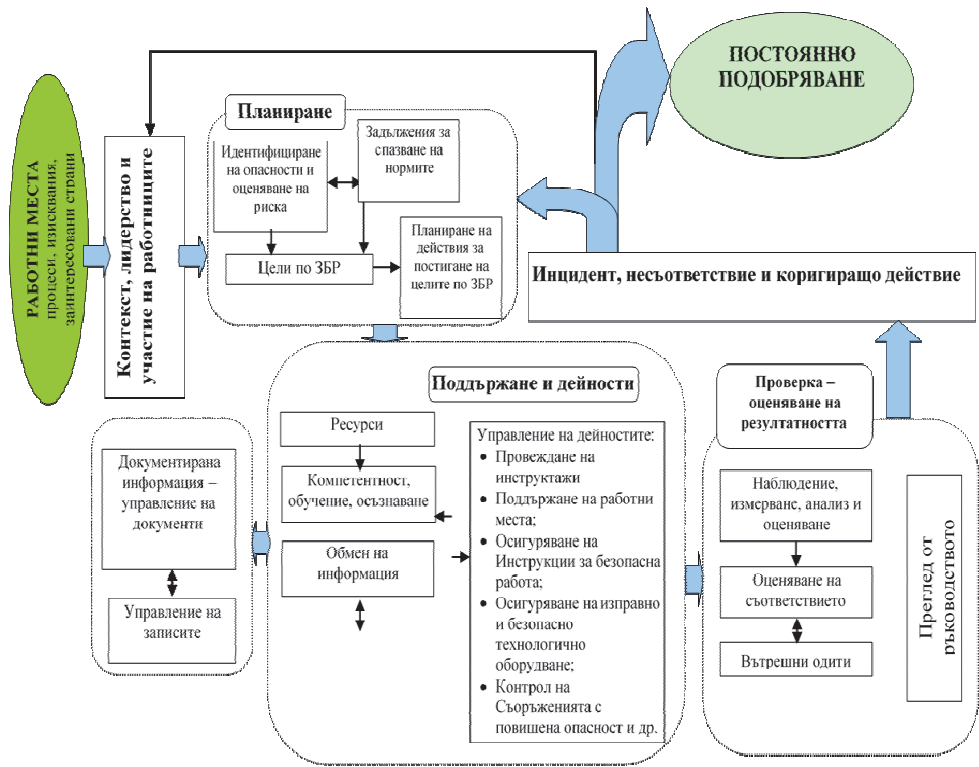
Разбирането на вътрешният контекст е чрез отчитане на обстоятелствата, свързани с ценностите, културата, знанията и опита и резултатността на Каолин ЕАД.

Предвид въздействието или възможността да се въздейства върху способността на Каолин ЕАД постоянно да повишава своята резултатност спрямо здравето и безопасността при работа, Ръководството на Каолин ЕАД е определило другите заинтересовани страни, в допълнение към работниците на дружеството, които имат отношение към системата за управление на ЗБР; съответните потребности и очаквания (т.е. изисквания) на работниците и тези на другите заинтересовани страни; кои от тези потребности и очаквания са или би могло да станат приложими законови изисквания и други изисквания. В Дружеството се извършва наблюдаване и проверка на информацията, свързана със заинтересованите страни и съответните им изисквания.

Ръководството на Каолин ЕАД е определило границите и приложимостта на системата за управление на ЗБР, за да определи нейния обхват, който е „Добив, преработка на каолини, шамоти, кварцови пясъци, индустриални минерали и разработване на продукти на тяхна база.”

В Дружеството е разработена и документирана СУЗБР в съответствие с изискванията на стандарт ISO 45001:2018. СУЗБР е внедрена и са създадени механизми за нейното поддържане, непрекъснато подобряване и ефикасност.

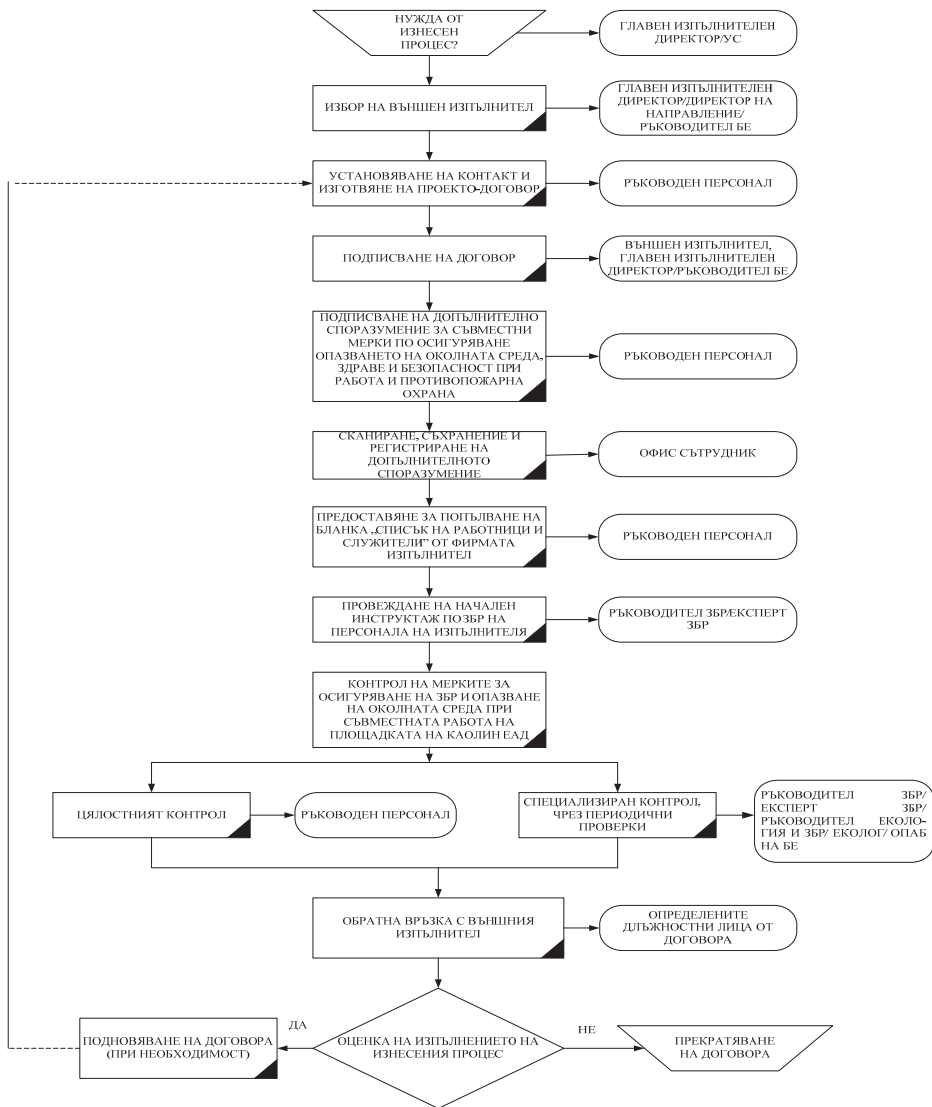
Управлението на здравето и безопасността при работа в Дружеството е специфична дейност и представлява съвкупност от политика, цели по здраве и безопасност при работа, отговорности на длъжностните лица, планиране, управление на дейностите, свързани с идентифицираните опасности, системно наблюдение и измерване.

Фиг. 3. Елементи на Системата за управление на здравето и безопасността при работа

Ръководството на Каолин ЕАД е определило външните и вътрешни обстоятелства, които са от значение за крайната цел и стратегическа насоченост, и които влияят на способността на дружеството да постига желания резултат от системата за управление на здравето и безопасността при работа.

Като икономически външни обстоятелства дружеството определя като заинтересовани страни своите бизнес партньори, доставчици и подизпълнители. Много от дейностите, които се извършват в компанията са отдадени на външни фирми. Редът, организацията, изискванията и отговорностите при съвместна работа на една площадка с външни фирми на територията на Каолин ЕАД има за цел осигуряване на здраве и безопасност при работа и опазване на околната среда при съвместната работа, взаимно информиране за рисковете при работа, координация и контрол на дейностите по предпазване на работещите от тези рискове. Управлението на изнесените процеси е представено на фиг. 4.

Фиг. 4. Управление на изнесени процеси

Дейностите от външни фирми се изпълняват на база сключени договори/поръчки. При сключване на договори ръководният персонал или отговорното лице от страна на Каолин ЕАД за изпълнение на договора отговаря за подписване на споразумение по чл.18 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд. Неразделна част от споразумението е „Списък на работници и служители от фирмата изпълнител, които ще работят на територията на „Каолин” ЕАД“. Освен това се разясняват на Изпълнителя изискванията от „Списък за проверка”, необходими за допускането му за изпълнение на договорените дейности на територията на „Каолин” ЕАД (оценка на риска, документи за правоспособност, заповеди за отговорни лица, правила за безопасна работа, лични предпазни средства и др.).

Провежда се начален инструктаж по ЗБР и се запознава персонала на Изпълнителя по Списъка към споразумението по чл.18 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд с изискванията от приложимите документите на ИСУ, СУОС и СУЗБР по отношение управление на ЗБР и опазване на околната среда и действията при аварийни ситуации. Инструктираните работници се записват и подписват в Книгата за начален инструктаж.

Когато Възложителят и Изпълнителят извършват своите дейности едновременно на една и съща площадка или в едни и същи производствени помещения се извършва Инструктаж на работно място на площадка и запознаване с правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Инструктираните работници се записват и подписват в Книгата за периодичен инструктаж на структурното звено на „Каолин“ ЕАД.

Отговорното лице от страна на „Каолин“ ЕАД за изпълнение на договора/ поръчката предоставя на представителите на външните фирми неконтролирани копия от документите на „Каолин“ ЕАД за осигуряване на здраве и безопасност при работа и опазване на околната среда, както и други документи, необходими за извършваната дейност.

За осигуряване на ЗБР и опазване на околната среда при съвместната работа на площадките на „Каолин“ ЕАД, представители на двете страни (Възложител и Изпълнител) извършват оглед на площадката/обекта, на която Изпълнителя ще извършва дейността си и документират резултата в Протокол. Двете страни (Възложител и Изпълнител) взаимно се информират за рисковете, които съществуват или могат да възникнат в резултат на дейностите, които осъществяват и координират дейностите си за предпазване на работниците и служителите от тези рискове.

Специализиран контрол, чрез периодични проверки за спазване на ангажиментите по ЗБР и опазване на околната среда се осъществяват от съответните служби и длъжностни лица, като резултатите от извършвания контрол се документират във „Въпросник“ или в „Констативен протокол“.

При констатирано нарушение на изискванията по осигуряване на ЗБР или опазване на околната среда от Изпълнителя, Възложителя има право да впише препоръка към Изпълнителя за предприемане на мерки за отстраняване на нарушението.

При констатиране на тежко или многократно нарушение по осигуряване на ЗБР или опазване на околната среда се съставя „Констативен протокол“. Отговорното лице от страна на „Каолин“ ЕАД за изпълнение на договора/поръчката има право да забрани достъпа на работници, служители или МПС на Изпълнителя до територията на „Каолин“ ЕАД, съответно на бизнес единицата или да предложи налагане на санкции, в съответствие със споразумението към договора/поръчката. Освен това при констатиране на непосредствена опасност за живота и здравето на работещите или на опасност от възникване на екологична щета отговорните лица имат право да спират машини, съоръжения и незабавно информират за това съответното длъжностно лице на Изпълнителя за предприемане на мерки и отстраняване на опасностите.

Литература

1. ISO (2018). Occupational health and safety management systems. ISO 45001:2018. International Organization for Standardization.
2. Ministerstvo na ikonomikata, energetikata i turizma, Mart, 2012, Natsionalna strategiya za razvitiye na minnata (mineralno-surovinnata) industriya, (**Оригинално заглавие:** Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, Март, 2012, Национална стратегия за развитие на минната (минерално-суровинната) индустрия) <https://mi.government.bg/files/useruploads/files/strategia.pdf>.